

Шкільний музей як центр патріотичного виховання учнів

Розкрито роль шкільного музею як центру навчально-виховної роботи освітнього закладу з формування патріотизму.

Ключові слова: шкільний музей, виховання, патріотизм

School Museum as a center of patriotic education of students

The role of the school museum as the center of educational and educational work of the educational institution on the formation of patriotism is revealed.

Key words: school museum, education, patriotism

Шкільні музеї – це, безперечно, один з феноменів вітчизняної культури і освіти. Спочатку музеї в навчальних закладах виникали як міжпредметні кабінети для зберігання навчально-наочних посібників з історії і природи рідного краю: зібрання оформлених учнями краєзнавчих матеріалів – гербаріїв, мінералів, фотографій, спогадів та інших предметів і документів. Але поступово їх функції змінилися. Музей стає не просто навчальним кабінетом школи, а виховним центром відкритого освітнього простору, координатором патріотичної діяльності освітнього закладу, єдиною ланкою між школою та установами культури, громадськими організаціями. Нині шкільний музей – один із основних центрів формування і відродження духовно-етичних цінностей, високих морально-етичних принципів учнів, підготовки молоді до активної участі в розвитку громадянського суспільства та української державності.

Аналіз наукової літератури з питань формування патріотизму в учнів виявив наявність протилежних поглядів: одні дослідники підкреслюють важливість народознавства у формуванні патріотизму, інші – діяльність зі збереження пам'яток культури, волонтерський рух. Дехто вважає, що формування патріотизму найефективніше відбувається у процесі пошуково-краєзнавчої діяльності. Але всі сходяться на тому, що позакласна робота в школі взагалі має значний потенціал для виховання громадянина-патріота [3].

Зауважимо, що не може бути патріота без національної самосвідомості. Формування національної самосвідомості – тривалий процес, пов'язаний із соціалізацією особистості, а відтак – з початковим етапом входження людини в соціум: дитячим садком та загальноосвітньою школою. Засвоєння людиною трансльованого в національній культурі соціально-історичного досвіду спільноти здійснюється в процесі навчання і виховання – тобто через накопичення знань, їх осмислення й оцінку, через емоційні переживання, які супроводжують процеси пізнання та рефлексії.

Більшість дослідників визначають національну самосвідомість через категорію «усвідомлення», виділяючи при цьому якусь одну чи кілька її характеристик [1; 2 та ін]. Однак, незважаючи на численні спроби вчених дати чітке концептуальне визначення змісту поняття «національна самосвідомість», воно й досі лишається методологічно суперечливим, оскільки має семантичну розмитість. У контексті

визначеної мети нашого дослідження логічно виправданим є використання психолого-педагогічного тлумачення зазначеного поняття російського вченого Ф. Харісова, який у структурі національної самосвідомості виділяє такі компоненти: інформаційно-культурологічний (пізнавальний), емоційно-ціннісний і поведінково-діяльнісний [5, 5].

На нашу думку, інформаційно-культурологічний та емоційно-ціннісний компоненти національної самосвідомості формуються саме у дошкільному та шкільному віці, тоді як поведінково-діяльнісний (готовність особистості до реалізації своїх функцій як представника нації) може виробитися виключно на їх основі в подальшому житті.

Шкільний музей є надзвичайно сприятливим середовищем для формування національної самосвідомості та патріотизму на її основі, адже в музеї абстрактні теоретичні знання учнів унаочнюються завдяки музейним предметам, що сприяє ефективному засвоєнню знань та перетворенню їх на переконання. Надзвичайно актуальним у цьому контексті є вислів В.О. Сухомлинського: «Сила й ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини оволодіває особистістю, наскільки яскраво бачить людина світ і саму себе очима патріота» [4, 467-468].

Слід зазначити, що формування патріотичних якостей школярів неможливе без їхньої участі у пошуково-краєзнавчій роботі, однією із форм якої є екскурсії. Сьогодні в Україні практично немає шкіл, де б не було власного музею – краєзнавчого, літературного, історичного, музею бойової слави, етнографічного. Важливо лише, щоб учні були не просто відвідувачами цих музеїв чи музейних кімнат, а брали активну участь у поповненні експозицій, ставали творцями духовної та матеріальної культури. Найбільш повно свою ініціативу та творчість вихованці можуть проявити у пошуковій діяльності. Для школярів цікавою є робота з аналізу й обробки зібраних матеріалів, підготовка рефератів і доповідей, виготовлення наочних посібників, роздавального та дидактичного матеріалу.

З метою активізації цієї роботи та залучення до неї школярів необхідно перевести цей вид діяльності в дослідницьке русло, проводячи разом поїздки в місцевості, пов'язані з тематикою музею. Важко переоцінити вплив на формування патріотизму учнів безпосереднього спілкування з живими свідками подій, яким присвячена експозиція (йдеться про музеї бойової слави).

Важливе місце серед форм музейної роботи з формування патріотизму у школярів займають тематичні вечори. Під час їх проведення використовуються найрізноманітніші методи та засоби виховного впливу на учнів. Особлива цінність тематичного вечора полягає в тому, що в його підготовці та проведенні активну участь беруть самі школярі. Тут широке поле для прояву їхньої ініціативи, творчості, самостійності, ерудованості – у доборі теми, запрошенні гостей, оформленні приміщення, підготовці виставок, конкурсів, номерів художньої самодіяльності.

Для реалізації потенціалу шкільного музею у патріотичному вихованні учнів необхідно правильно організувати роботу школярів у ньому. Тут не може бути дрібниць. Важливим є все: назва музею, його символіка тощо. Це все можуть розробити школярі, однак керівник музею повинен таким чином організувати

роботу, щоб у дітей формувалося почуття гордості від діяльності у музеї навчального закладу.

Ефективність роботи шкільного музею в процесі патріотичного виховання учнів залежить від використання таких принципів, методів і форм діяльності:

- шкільний музей має стати дієвим фактором безперервної освіти, починаючи з дитячого садка і закінчуючи ВНЗ. Діти дошкільного віку, відвідуючи шкільні музеї, починають знайомитися з експозицією, дізнаються, як беруть участь у діяльності музею старшокласники, більш результативно освоюють отриману інформацію за допомогою ігрових та інтерактивних форм екскурсій. Експозиція музею стає для них доступною, привабливою, краще запам'ятовується, спонукає захопитися рідною історією, зацікавитися музейними експонатами. Як свідчить практика, діти, які відвідували інтерактивні та ігрові екскурсії в дитячому садку, ставши школярами, активно беруть участь у діяльності музею, стають більш допитливими, кмітливими. Ця основа, закладена ще в дошкільному віці, дає змогу надалі успішно виховувати патріотизм молодого покоління;

- інтеграція музею в навчально-виховний процес;
- систематичність екскурсій, занять, заходів;
- профіль музею має стати «комплексним» або «історико-краєзнавчим», оскільки саме ці напрями мають найбільший просвітницький потенціал;
- розроблення освітньої програми музею або стратегії розвитку;
- оволодіння комп'ютерними технологіями. На нашу думку, віртуальні виставки, інтернет-конференції, всеукраїнські інтернет-дослідження та проекти, дистанційні консультації – все це майбутнє розвитку шкільних музеїв;
- впровадження різних видів діяльності: туристсько-краєзнавчої, пошукової, дослідницької, проектної, інтерактивної, театральної тощо.

Отже, діяльність шкільного музею – важливий вид позакласної виховної роботи з формування патріотизму. Музейно-педагогічний процес і емоційно-образний вплив на почуття і розум учнів дають змогу отримати нові знання, закріпити і поглибити наявні, закласти основу патріотичної особистості, відтак шкільний музей має всі передумови, щоб стати центром патріотичного виховання.

Література:

1. Джандильдин Н. Природа национальной психологии / Н. Джандильдин. – Алма-Ата, 1978. – 128 с.
2. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз : монографія / І. Кресіна. – К. : Вища шк., 1998. – 390 с.
3. Марушій О. Шляхи активізації військово-патріотичного виховання в школі / О. Марушій // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 22-24
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3 : Народження громадянина. – 669 с.
5. Харисов Ф.Ф. Организационно-педагогические условия формирования национального самосознания учащихся гимназии / Харисов Фариз Фахразович / Автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01. – Казань, 1994. – 18 с.